

rebus disputari, quia ex utraque parte æqualis veritas reperitur; 4.º Deorum existentiam realem dubiam ac problematicam esse, nec certitudinem dignosci posse.

C) *Calicles* ex Acharnania ortus, qui, præter alia sophisticis coævis communia, profitebatur, non aliam esse regulam justis et injustis moralis præter instinctum naturalem, ipsorumque distinctionem apud homines ex politica et legibus pro manasse.

Præter hos extiterunt quamplurimi ejusdem furfuris sophistæ et sceptici, ut *Prodicus* in insula Ceos natus, *Hippias* ex Elide originem ducens, *Thrasymachus* Chalsedone, *Euthydemus* in insula Chio, ac *Critias* Athenis nati.

Observationes:

1.^a Prout fere semper ac constanter in historia philosophiæ observatur, in hac secunda epocha systemata varia, quæ hominis ratio sibi ipsi relicta peperit atque evoluit, scepticismo tandem occasionem et originem suppeditarunt postremis temporibus.

2.^a Quatuor præcipuæ scholæ, quæ hac secunda epocha vigerunt, peculiariibus characteribus insigniuntur. Equidem, *jonica* physicam fere unice colebat; unde eidem nimis insistendo dualismum consecatur, simulque proinde ad naturalismum purum vergit, atheismoque viam parat: *pythagorica*, præter symbolismum, quo philosophiam deturpat et obruit, ad idealismum vergit, simulque semina pantheismi statuit: *atomistica*, naturalismum scholæ jonice evolvens, atheismum docet atque amplectitur: *eleatica* similiter idealismum et semina pantheistica scholæ pythagoricæ evoluit, atque ad pantheismum purum perducit.

3.^a Cæterum, atheismo scholæ atomisticæ viam stravit, ac prolium fecit speciali ratione Anaximander, dum statuit, principium rerum omnium esse materiam, quam etiam simul *infinitem* nuncupabat: ex hac quippe doctrina facilimus ac spontaneus existit transitus ad negationem Dei viventis, personalis, intelligentis ac spiritualis.

CAPUT TERTIUM

TERTIA EPOCHA PRIMI PERIODI

§ I

Instauratio socratica.

Socrates (Athenis 470 ante Christum natus, philosophiam, procacitate et erroribus sophistarum deturpatam ac fere everksam, instaurare egressus est, idque duplice potissimum ratione: 1.º retundendo arrogantiam et petulantiam coævorum sophistarum, quos ex simulata ignorantia interrogationibus premebat, eos cogens absurda et contradictoria amplecti; 2.º mentis aciem hominisque attentionem ad observationem psychologiam convertens, ac eam sobrietatem in scientia humana constituens, qua verus sapiens profitetur, aliquas ac præcipuas veritates hominem attingere per certitudinem posse, at multo plura ea esse, quæ homo aut probabiliter tantum, aut nulla ratione cognoscit. Fuit autem *Socrates* modestæ fortunæ homo, utpote filius Sophronisci statuarii ac Phænaretæ obstetricis, suavitate morum præcellens, ac familiarem consuetudinem et dialogos adhibens pro philosophia quærenda et discipulis tradenda. Librum nullum, quod sciamus, scripsit; at ipsius doctrina prout et Xenophonte, Platone, Aristotele, Cicerone, Plutarcho et aliis constat, sequentibus summam continetur.

a) Homo sapientiæ initium et profectum ex seipso desumere debet, juxta illud delphicum: *Nosce te ipsum*, atque ex sui ipsius investigatione et notitia assurgit ad divina, moralia et politica cognoscenda; ad quæ objecta integram humanæ mentis aciem convertere oportet, quandoquidem mundi originem, naturam, proprietates et leges dignoscere, purum homini interest, ac difficile obtinetur.

b) Vera igitur sapientia posita est in eo, quod homo

agnoscat, quidnam sibi agendum est, tum quoad seipsum, tum quoad alios, quod quidem obtinetur et cognitione sui ipsius, et exercitio virtutum moralium, quibus homo sui ipsius fit dominus ac vere sapiens. Virtutes porro, quibus homo moralem perfectionem, in qua hujus vitæ felicitas sita est, assequitur, sunt prudentia, temperantia, fortitudo et justitia.

c) Deus unicus existit, essentialiter bonus, ab omni materia sejunctus, omnibus rebus providens, ac cuncta humana et mundana videns et audiens, qui quidem Deus ab homine coli debet pietate, quæ nihil aliud est quam cultus Deo reditus per praxim bonarum actionum ac per conatum ad continuo proficiendum in perfectione morali. Hic porro Deus invisibilis quidem est in se ipso; at ex mundi hujus adspectabilis existentia, ordine et harmonia, aperte colligitur.

d) Anima hominis spiritualis et divinæ naturæ particeps existit, ac post mortem ad locum migrat, in quo ab omnibus miseriis libera, vera ac perfecta felicitate potitur. Hæc ipsa anima, dum in mundo præstat, communicationem habere potest cum Deo et spiritibus ipsa superioribus.

Notum est, Socratem, ab Aristophane in comædia *Nubes* irrissum ac de impietate erga populares Deos accusatum, cicutam bibere coactum fuisse 70 ætatis suæ anno. Turpium vitiorum nihilominus ab aliquibus¹ fortasse immerito est accusatus.

§ II

Scholæ quædam quæ ex instauratione socratica initium et occasionem habuerunt.

Ex schola Socratis aliæ plurimæ, sive immediate, sive mediate, exortæ sunt, quarum quædam *incomplete* dici

¹ "Lo que se ha dicho de su bigamia y de su amor infame hacia el joven Alcibiades, su discípulo, es considerado generalmente como falso y calumnioso, y se halla desmentido por su

queunt, quia partem tantum ipsius doctrinæ excoluerunt atque evolvere aggressæ sunt; aliæ *complete*, illæ, nimirum, quæ universam Socratis doctrinam non solum amplexatæ sunt, sed eam nova ratione evolverunt et auxerunt. Priores, quas summatim tantum attingere licet, sunt:

A) *Schola Cyrenaica*, cujus auctor extitit Aristippus (Cyrene in Africa 380 ante Christum natus), qui docebat: 1.º voluptatem esse, non solum ultimum finem hominis, sed regulam etiam ad discernendum verum et falsum, ac proinde integram hominis vitam, tamquam fundamentis inniti voluptate ac dolore; 2.º corporis voluptates voluptatibus animæ præcellere, verumque existere virtutis humanæ præmium; ac idcirco, 3.º nullam existere veram aut essentialem differentiam inter bonum et malum morale, quippe quæ ex hominum consuetudine, opinionibus et legibus, unice oritur.

Aristippi doctrinam tuiti sunt et evolverunt ejus discipulus et consanguineus *Aristippus*, Cyrene similiter natus, sicut et hujus discipulus *Theodorus*, *atheus* cognominatus, eo quod non tantum Dei existentiam negavit, sed systema conflagavit, in quo et tuetur indifferentiam moralem et religiosam, ac simul e medio tollit veritatis omne criterium, viam Pyrrhoni sternens; tandem *Hegesias* et *Anniceris*, qui Alexandriæ docuerunt.

B) *Schola Cynica* fundata fuit ab *Antisthene* altero Socratis discipulo, qui, magistri moralem evolvens et ad exaggerationem perducens, constituit: 1.º summum hominis bonum in virtute situm esse, quæ quidem virtus non habetur nisi per privationem et contemptum omnium bonorum sensibilium et externorum; 2.º cum solum vitium habeat rationem mali, et sola virtus rationem boni, cætera omnia indifferentia prorsus sunt, ac proinde operationes quæcumque hominis et corporis, dummodo vitia non sint, semper, pu-

doctrina, por su vida, y, en fin, por el silencio de muchos que debieran haber hablado de ello., Bouvier. *Historia Elem. de Filos.*, cap. VIII.

blice et ad solius naturæ leges exercere fas est. Atque ex hac insolita licentia et inverecundia, qua functiones quasdam appetitus sensitivi et corporis peragebant, *cynici* appellati sunt Antisthenis discipuli et asseclæ, quamquam alii sic denominatos volunt ex loco, in quo ille docebat, qui *Cynosarges* dicebatur.

Doctrinam cynicam verbo et exemplis tradiderunt *Diogenes* (414 ante Christum Synope natus), qui famosus evasit potius propter insolitam vivendi rationem et narrationes aneddoticas, quæ de ipso habentur, quam propter ejus doctrinam; *Crates* Thebis, ejusque uxor *Hipparchia* apud Maronæam nati; *Onesicritus* apud Æginam natus, *Menedemus* et *Menippus*.

C) *Schola Megarica* nomen accipit a civitate, in qua fundata fuit ab *Euclide* (qui confundendus non est cum altero Euclide mathematico ibidem posteriori ætate nato), qui, post mortem Socratis Melgaræ sedens, docuit, summum hominis bonum esse τὸ *Unum*, qua in re Euclides reminisci videtur systema eleaticum, quod professus fuerat, priusquam Socratis discipulus evaderet. Addebat, τὸ *Unum* esse verum ac unicum ens reale et immutabile. Præter hæc, ratiocinium ex analogia rejiciebat, ac doctrinam socraticam formulis abstrusis et obscuris exponebat.

Hujus scholæ nobiliores asseclæ fuerunt *Eubulides* Mileto natus, qui auctor habetur septem sophismatum, qui denominantur: *Mentiens*, *Occultus*, *Electra*, *Velatus*, *Sorites*, *Cormitus*, *Calvus*; ac *Alexius*, *Phylo*, *Stilpo*, *Clinomachus* et *Eupantus*.

D) Præter recensitas, duæ aliæ ex schola Socratis exortæ sunt, nempe, *Elidensis* et *Eretriensis*, de quibus nihil speciale constat. Harum prima a *Phædone* stabilita fuit, altera a *Menedemo*.

§ III

Philosophia Platonis

Inter scholas, quæ ex impulso socratico emeruerunt, merito celebrantur *Academica* et *Peripatetica*, quarum fundatores Plato et Aristoteles inter maximos philosophos proculdubio connumerari debent, et quorum idcirco philosophiam fusius exponemus.

Plato (430 ante Christum) Athenis natus est ex stirpe Codri et Solonis, Aristone et Perictione parentibus. Post auditum per octo annos Socratem, Ægyptum, Siciliam aliasque regiones peragravit, veterum traditiones et doctrinas præsertim orientales colligendo. Non philosophiam modo, sed poesim ac mathesim colens, inscriptionem scholæ apposuit: *Nemo huc intret geometriæ ignarus*. Ex gymnasio, in quo Athenis docuit, cujus dominus *Academos* vocabatur, ipsius schola *Academia* dicta fuit. Plurima sub forma dialogorum scripsit; at non raro obscura enigmatica ratione, ita ut difficile sit ejus genuinam mentem assequi, ex quo et aliis signis conjectari licet, eum, præter doctrinam publicam, aliam secretam habuisse. Utut sit, en probabiliter ejus doctrinæ summa.

I.º Quoad scientias:

a) Hominis proprie dicta *scientia* constituitur per philosophiam, per quam homo et divina noscit, et humana gubernat; unde philosophia partim theoretica, partim practica existit.

b) Veritates vero, quas philosophia complectitur, homo sola ratione cognoscit; nam sensus corporalia et sensibilia percipientes, quæ contingentia et mutationi sunt obnoxia, nequeunt pertingere ad cognitionem scientificam, quæ circa esse immutabile et necessarium versatur.

c) Rerum essentia, quarum cognitio *scientiam* unice constituit, sunt *Ideæ* immutabiles, æternæ, necessariae, ab

omni materia sejunctæ et independentes, ex quarum impressione seu participatione in materia exurgunt individua, at ex earumdem impressione primitiva in anima seu mente resultant in hac ideæ participatæ, seu potius aptitudo et vis ad cognoscendas illas *Ideas* æternas, quæ continent essentias rerum.

2.º Quoad mundum.

a) Mundus hic adspectabilis duplici constat elemento seu principio, quorum primum est materia, quæ est quasi principium passivum, informe ac compositum ex quatuor elementis; alterum est anima universalis, quæ est quasi principium activum et vitale, mundum ejusque omnes partes informans.

b) Præfata mundi materia est æterna et improducta, eamque Deus distribuit et formavit in varia entia, juxta *Ideas* illas prototypas, quæ constituunt mundum idealem; eidemque materia communicavit (nescitur, num per emanationem ex propria substantia, aut per productionem ex materia) animam universalem.

c) Principium passivum mundi seu materia est origo et ratio mali; ex quo consequitur, *malum* esse æternum et necessarium, sicut ipsa materia, in theoria Platonis.

3.º Quoad Deum.

a) Existit Deus summe bonus, bonique totius, pulchri ac veri principium, a mundo et omni materia sejunctus.

b) Hic Deus mundi conditor et ordinator existit, unde ejus principium activum nuncupari potest; non tamen conjunctum, ut anima universalis, sed separatum et independens; ast omnium rerum providentiam et curam habet.

4.º Quoad hominem.

a) Ex mundi anima universali plures animæ humanæ oriuntur; quæ, primum astris præpositæ, ob scelera admissa in corpora humana pro carceribus detruduntur, ubi cum anima alia irrationali junguntur.

b) In homine igitur, præter rationalem animam, quæ spiritualis, immortalis ac divinæ particeps existit naturæ, in-

venitur alia, quæ mortalis est, atque origo concupiscentiæ et passionum. Aliqui tamen opinantur, Platonem tres animas homini concedere, quarum *intellectualis* in capite existat, animalis seu *sensitiva* in hepate vel corde, *vegetativa* in regione gastrica.

c) Quoniam rationalis anima, antequam corpori uniretur, impressione et cognitione *Idearum* jam potiebatur, dum in hac vita occasione sensationum vim exerit, et veritatem cognoscit, iteratam cognitionem, seu potius conscientiam obtinet præcedentium notionum; unde scientia, quæ in præsentis vita acquiritur, *reminiscentia* dici potest.

5.º Quoad moralem et politicam.

Hæc merito habet Balmes. «Quamquam Platonis theoriæ morales sublimes sint, quippe qui virtutem ponit in imitatione Dei, fatendum tamen, cum ad praxim descendit, minus felicem esse: in ejus *Republica* nonnulla inveniuntur, quæ referre pudet: ejus *dialogos* appellavit Jefferson libellos famosos contra Socratem.»

Platonis politicæ summa perfectio erat individui absortio in societate; quæ perfectio tunc summa existeret, cum omnia communia forent, etiam mulieres. «Perfectior societas illa erit, inquit Plato, in qua strictius et plenius in praxim deducatur vetus proverbium: *inter amicos omnia esse communia*. Ubicumque id eveniat, vel in posterum eventurum sit, ut mulieres, filii, bona, communia sint, diligentissime curando, ut vel ipsum dominii nomen penitus obsolescat, ac, quantum fieri possit, communia sint etiam vel illa, quæ homini natura dedit, ut oculi, aures, manus, ita ut cives omnes sibi videantur in communi operari, audire et videre, et eadem omnes probent vel rejiciant, atque iisdem doloribus vel voluptatibus afficiantur; uno verbo, ubicumque leges sibi proponant facere *Rempublicam* perfecte *unam*, ibi erit politicæ virtutis summa, nec legibus illis perfectiores excogitari poterunt. Hæc Respublica, sive Deorum sit, sive Diis genitorum, completissimæ felicitatis mansio est.»

Observationes:

Prima. Inter multa vera, quæ philosophia Platonis continet, plurima etiam sunt inepta, prorsus falsa ac periculosa, ut videre est in ejus doctrina morali et politica, in ejusdem opinionibus circa naturam et præexistentiam animarum rationalium, materiæ æternitatem, etc. Sed præterea scepticismo et idealismo viam sternit: idealismo quidem, ex omnimoda oblivione materiæ et contemptu sensuum quoad scientiam capessendam, non secus ac ex confusa et obscura Idearum theoria: scepticismo vero, ex ratione scribendi ipsi familiari, qua diversæ et oppositæ sententiæ in utramque partem firmantur, adeo ut impossibile quandoque evadat ipsius opinionem dignoscere.

Secunda. Ex dictis colligitur, absurdam esse opinionem illorum, qui autumant, vel potius somniant, Trinitatem catholicam apud Platonem reperiri. Etenim platonica trinitas, si qua existit, constat ex *Deo*, ex *Ideis*, quæ constituunt mundum idealem et typicum, et ex *anima universalis*, qua mundus vitam et motum recipit. Jam vero, in primis, nonnullis docet Plato, hæc tria hypostases seu personas esse, quod vel solum sufficeret ad funditus evertendam similitudinem, non dicam identitatem platonice trinitatis cum trinitate catholicorum. Deinde, *Ideæ* illæ fictæ trinitatis platonice probabilius a Platone habentur tamquam substantiæ a Deo distinctæ et extra ipsum positæ, ex quo sane non secunda persona, sed tot personæ resultarent, quot ideæ ab ipso ponuntur. Quod si quis contendat, *Ideas* illas in mente seu ratione divina contineri (quod omni ferme verisimilitudine caret), nunquam ex Platone ostendet, mundum illum idealem ex *Ideis* conflatum veram personalitatem a Dei personalitate distinctam continere. Tertio tandem, etiam si hæc omnia deficerent, adhuc absurdum esset Trinitatem in Platone quærere: siquidem, quæ tamquam tertia persona eidem assignatur, nempe, *anima universalis* mundi, a Deo producta fuit, ipsique prorsus inferior est apud Platonem: quæ sane vel sola res sufficeret ad quamcumque affinitatem inter trinitatem catholicam et platonianam e medio tollendam.

Qui ergo non præoccupato animo doctrinam Platonis expendit, nullam Trinitatem catholicam, sed purum putumque Dualismum ethnicum, ex Deo uno et materia æterna constantem, ibi reperiet.

Tertia. Porro conatus iste detegendi in doctrina platonica Trinitatem aliaque dogmata religionis christianæ apud recentiores quosdam rationalistas ideo invaluit, ut hac ratione originem divinam et supernaturalem catholicæ Religionis callide e medio tollant¹; unde nonnisi post diligens

¹ Dixi apud recentiores rationalistas, nam, quamvis aliqui e veteribus Ecclesiæ PP., præsertim ex his, qui ex platonismo ad Christi Religionem transierunt, vel Platonis philosophiam coluerunt, ut S. Justinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Origenes, etc., studuerint, relationes et affinitates quasdam inter Platonis doctrinam et Christi Religionem invenire, id eo animo fecerunt: 1.º ut ostenderent, veritates philosophicas, morales et religiosas, per naturalem rationem cognitatas, cum doctrina catholica per Christum revelata minime pugnare, sed eidem potius favere; quinimmo quasdam ex his veritatibus, ut existentia et unitas Dei, animæ immortalitas, etc., a revelatione Christi præsupponi tamquam ipsius quædam fundamenta; 2.º ut hac ratione evellerent præjudicia quorundam gentilium, præsertim philosophorum, qui falso existimabant, christianam Religionem philosophiam excludere ac cum ea pugnare.

Rejicere ergo oportet, non solum sententiam Le Clerc, Souverain et Ackerman, qui christianam doctrinam ex doctrina Platonis repetunt, sed sententiam quoque catholici theologi Petavii, qui influxum philosophiæ platonice in veteres Ecclesiæ PP. longius quam par est perducit, immerito inter alia adfirmans, eorum "plerosque de Sanctissima Trinitate platonico more sensisse;" quodque pejus est, adserere non veretur: "Justinum inferioris cujusdam conditionis esse putasse Filium, etiam antequam homo fieret, ac minorem esse Deum, qui nec ubique esset, et spatio circumsciberetur aliquo, et paternæ voluntati serviret;," quibus postquam non absimilia tribuit Athenagoræ, Tatiano et Theophilo Antiochensi, sic tandem concludit: "Quæ ut absurda, ita Justinus, Athenagoræ ac Tatiani doctrinæ consentanea sunt, et ex platonico dogmate deprompta;," Qui